

Marint skräp
– ett problem som växer

«Havet är en flytande soptipp. Jag tror inte alla är medvetna om vilka mängder skräp vi har att hantera längs vår långa kust.»

Mats Abrahamsson, Sotenäs kommun

95 procent av alla stormfåglar på Nordsjön
har plast i sina magar.

Marint skräp ett problem som växer

Bohuskusten är extra utsatt för skräp från havet och kommunerna saknar resurser att hålla kusten ren. Nu efterlyser man nationella insatser för att komma åt problemet.

95 procent av alla stormfåglar på Nordsjön har plast i sina magar och halterna av mikroskopiska plastpartiklar i plankton ökar stadigt. Marint skräp har på bara några decennier blivit ett stort problem både ute till havs och längs våra kuster. Bohuskusten får ta emot flera hundra ton skräp årligen men sedan 1 januari 2008 finns inget statligt stöd till städinsatser. Kustkommunerna städar upp skräp från boende och turister på badstränderna, men de har inte resurser att bekosta upprensningen av de stora mängder skräp som kommer från havet.

Nedskräpningen av våra kuster är ett nationellt problem som vi måste lösa tillsammans. Dessutom måste vi samarbeta över landsgränserna för att minska skräpmängden ute till havs.

Denna skrift är en sammanfattning av rapporten **Ren och attraktiv kust i Bohuslän**, författad av Bo Svärd.

Bakom står **Ren Kust i Bohuslän**, ett projekt där bland annat Bohusläns elva kustkommuner, Göteborg, Västra Götalandsregionen samt Havs- och vattenmyndigheten samverkar för en renare kust.

Skräpberget till havs växer

En del skräp har dumpats i havet medvetet. Annat har hamnat där av misstag. Det marina sopberget har många källor och det är svårt att ta reda på varifrån skräpet kommer.

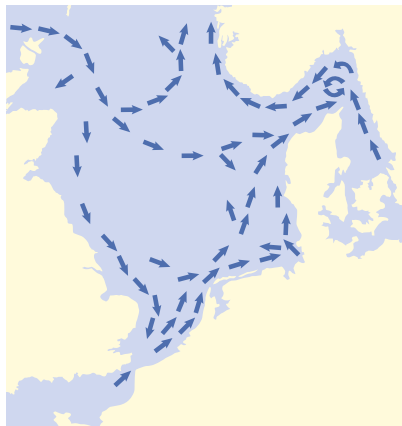
Skräpet till havs kan innehålla det mesta. Här finns sådant som människor lämnat kvar efter en dag på stranden, men också skräp som folk dumpat avsiktligt från fartyg eller mindre båtar för att man tyckte att det var för dyrt eller omständligt att ta med det tillbaka till hamn. Det händer också att fiskeredskap och utrustning ombord på oljeplattformar och dylikt går sönder och bidrar till skräpmängden.

Bristfälliga avloppssystem och avfallsanläggningar är ytterligare en orsak till nedskräpning av havet. När trycket blir för hårt på avloppsanläggningar (vid kraftiga regn, exempelvis) händer det att vattnet går orenat ut i havet. Mycket av det som slängs i naturen eller utefter vägarna spolas också ut i floder och därifrån vidare ut i havet.

Dessutom finns det verksamheter som olagligt använder havet som sin soptipp för att slippa utgifter för avfallshantering. Eftersom källorna är många och systemet av strömmar komplicerade, är det ofta svårt att veta varifrån skräpet kommer.

OSPAR

Oslo-Pariskonventionen – OSPAR – trädde i kraft 1998. Här samarbetar 15 stater samt EU-kommissionen för att skydda och förbättra miljön i Nordostatlanten inklusive Nordsjön, Skagerrak och delar av Kattegatt.

Marint skräp kan transporteras långa sträckor med havsströmmarna. Här en schematisk bild av riktningen hos ytvattenströmmarna i Nordsjön, Bo Svärd 2008 (ritad efter Turrell et al 1992).

Referensstränder

1995 antog en arbetsgrupp inom OSPAR en strategi kring arbetet med marint skräp. En åtgärd var att mäta och protokollföra skräpet på vissa referensstränder för att på så sätt ha koll på vad som flyter iland.

Referensstränder finns från Spanien i söder till Norge i norr och sex av dem ligger i Bohuslän. Vår, sommar och höst är man ute och plockar skräp utefter de hundra meter långa sträckorna och protokollför detta enligt en modell med 116 olika kategorier. Dessa mätningar visar att plastbitar är det vanligaste skräpet, följt av rep, nät och plastförpackningar.

Bohuskusten drabbas ovanligt hårt av skräp från havet. En del av skräpet kommer från besökare i området och andra inhemska källor, men så mycket som 80 procent flyter hit från andra länder. En oceanografisk modell över havsströmmarna visar att skräp som hamnar i vattnet vid västra Jylland och i Nordsjön så småningom hamnar på kusten utefter Skagerrak. När vindarna är kraftiga blåser skräpet upp på de svårstädade stränderna.

De vanligaste typerna av skräp på Bohuskusten:

Plastbitar (olika storlekar)

Plastförpackningar

Bomullspinnar

Förpackningar av kartong

Rep, snören och nät

Kapsyler och lock av plast

Plastflaskor

Engångskoppar och -glas

Problemet plast

Det marina skräpet består till största delen av plast. Plast bryts inte ner, varken kemiskt eller biologiskt. Städa vi inte bort plasten kommer den att fortsätta orsaka skador på miljön under lång tid framöver.

Produktionen av plast ökar stadigt i världen. Under 2000-talets första decennium tillverkades hela 2500 miljoner ton plastprodukter. Det är mer än den samlade produktionen under hela 1900-talet. En stor del av denna plast blir så småningom till skräp och mycket av detta hamnar i havet. Thor Heyerdahl berättade redan 1970 om att han sett stora mängder flytande skräp ute på Atlanten. Idag har skräpmängderna mångdubblats och de har blivit ett stort miljöproblem i de flesta marina miljöer i världen. 95 procent av alla stormfåglar i Nordsjön har plast i sina magar. Hälften av dem har så stora mängder att det påverkar deras hälsa och ger dem svårigheter att fortplanta sig. Även betesdjur utefter kusten får i sig skräp som flyter i land och fåglar och andra djur dör efter att ha fastnat i skräp till havs eller på stränderna.

Mikroskopiska plastpartiklar

Plast bryts inte ner, men med tiden finfördelas den och det skapar nya problem. På senare tid har man uppmärksammat hur små mikroskopiska plastpartiklar och fibrer tas upp av de organismer som lever av botten-slammet eller filtrerar havsvattnet.

Sedan 1948 har man kontinuerligt utfört planktonmätningar och sedan 1960-talet har förekomsten av mikroplast ökat. Enligt alla beräkningar kommer mängden fortsätta öka under lång tid framöver, men exakt vilka effekter det får på det marina livet, vet vi inte. Eftersom havet är en viktig källa till livsmedel för oss människor är risken stor att mikroplasten så småningom påverkar även vår hälsa.

Problemet med mikroskopiska plastpartiklar är ytterligare en anledning till att plast inte ska bli liggande på våra stränder. Kombinationen av värme, solljus, vind och vågor gör nämligen att plasten på stränderna snabbare nöts ner till små partiklar som sedan sköljs tillbaka ut i havet. Skräpet kan också ge ifrån sig kemiska gifter som påverkar livsmiljöerna i havet.

«Inbjudan till Bohuslän

*Kom ut till stränderna, de ödsligt sköna,
Med slån och hagtorn, böjda djupt av storm,
Med gamla båtvrak som har mulnat gröna,
Men än i brustna skrov bär vågens form.
Där mellan hav och land, på sand som skrider,
På tång som gungar kan du ensam gå,
Och leva i de längst förflydda tider,
Och i ditt släktes framtid likaså.»*

Evert Taube

Från «Inbjudan till Bohuslän»

En pärla med unika värden

Den bohuslänska skärgården är unik. Här finns både en mycket speciell natur och stora kulturella värden. Men Bohuskusten är också hårt drabbad av skräpet från havet.

I Bohuslän finns inte mindre än 145 naturreservat och ett 40-tal Natura 2000-områden. De flesta av dessa skyddade områden ligger utefter kusten. I Bohuslän ligger också Kosterhavets nationalpark som är Sveriges första marina nationalpark och Sveriges artrikaste havsområde. Såväl regionens invånare som mer långväga turister njuter av bad, fiske, segling och andra aktiviteter.

Topp tre är målsättningen

I Bohuslän är turismen ett prioriterat område. 2010 antog Västra Götalandsregionen en affärsplan för naturturism där man framhåller den bohuslänska kusten och skärgården och så här har Västsvenska Turistrådet formulerat sina mål: "Målsättningen är att Västra Götaland ska erbjuda naturturismupplevelser av absolut europeisk toppklass där varje besök bidrar till en god livsmiljö för såväl natur som människor."

Västsvenska Turistrådet vill att Bohuskusten ska bli en av landets topp tre internationella reseanledningar, under förutsättning att det går att kombinera naturskydd med tillgänglighet. Tillväxtverkets målsättning är att besöksnäringen i Sverige ska fördubblas till år 2020 och man ser Bohuslän som ett av de fem områden i Sverige som har störst potential som turistmagnet.

Skräpet kostar

Skräpet från havet är ett hot mot både miljön och turismen. Flera undersökningar visar att turister tycker att det är viktigt att stränderna är rena när de väljer resmål. Därför kan det marina skräpet innebära en ekonomisk förlust för besöksnäringen.

I den ekonomiska kalkylen får man också ta med de skador som skräpet orsakar på båtar och fiskeredskap, med mera, samt kostnader för strandstädningen. Eftersom stränderna i Bohuslän är svårtillgängliga blir strandstädningen mer kostsam än vad som är normalt för stränder i Sverige.

Havsmiljödirektivet

Havsmiljödirektivet omfattar alla marina vatten inom EU. Direktivet innehåller ett antal regler som är gemensamma för alla EU-länder. Enligt Havsmiljödirektivet är marint skräp ett av de stora miljöproblemen där varje land har ett nationellt ansvar.

500 ton årligen

Under åren 1993-2006 samlade man årligen in cirka 30 000 säckar som tillsammans innehöll 5000 kubikmeter skräp. Enligt en grov uppskattning skulle detta motsvara 500 ton.

Städningen på kommunernas bord

Kustkommunerna städar upp skräp från boende och turister, men de har inte råd att hålla kusten ren från allt ilandflutet skräp. Sedan flera år tillbaka ligger därför många stränder ostädade.

Enligt lagen är det förbjudet att skräpa ner i naturen och den som förorenar ska betala för städningen, men i de flesta fall går det inte att hitta den som är ansvarig. Då måste kommunen sköta städningen i de områden där allmänheten färdas fritt. Lagen om nedskräpning skrevs på 70-talet och på den tiden hade man ingen aning om att det marina skräpet med tiden skulle bli ett övermäktigt problem för kustkommunerna. Sker det ett utsläpp av olja som driver i land betalar staten ut ersättning till de

«Ingen får skräpa ner utomhus på en plats som allmänheten har tillträde eller insyn till.»

Miljöbalken 15 kapitel 30 §

drabbade kommunerna, men någon liknande hjälp finns inte att få för att ta bort marint skräp. Sedan åttiotalet har riksdagen tagit emot många motioner om att kommunerna inte ensamma ska behöva bära kostnaden för strandstädningen, men utan resultat.

Frivilliga har städat

1992 genomfördes den första storstädningen av Bohuskusten. Då arbetade 200 personer under sex månader och de samlade tillsammans in 15 000 kubikmeter skräp. Fram till 2006 städades stränderna årligen inför sommarsäsongen, till största delen med stöd från länsarbetsnämnden, men 2008 lades arbetsmarknadsverket ner och det har medfört att skärgården på flera håll nu inte städas alls.

Under årens lopp har det genomförts ett stort antal kampanjer då bland annat skolklasser och föreningar varit ute och samlat skräp på stränderna. 1988 var 11 000 människor ute och samlade ihop 27 000 sopsäckar skräp. Trots den stora uppslutningen räknade man med att endast en tredjedel av kusten blev ren.

Inte bara kommunal städning

Städa Sverige är en organisation som engagerar idrottsrörelsen i olika miljöprojekt. 2012 städade man första gången på Västkusten. **Surfriders Sweden** städar varje år ett antal surfstränder och **Paddla för livet** planerade 2013 en insats då man paddlade kajak och samlade skräp. **Kusträddarna** är en kampanj från **Håll Sverige Rent** där man under 2012 samlade de in 11 ton skräp från Simrishamn till Strömstad. Håll Sverige Rent startade 2002 projektet **Save the North Sea** som tillsammans med parter i fem andra länder arbetade med att förändra attityder och beteenden hos fiskare, sjömän, fritidsbåtagare och oljeindustriarbetare. Under parollen **Fishing for litter** har man engagerat fiskare att plocka skräp ur havet. Andra organisationer är **Västkustens vänner** och **Världens vackraste skärgård**.

Samverkar för en renare kust

Elva kommuner från Strömstad i norr till Göteborg i söder har gått samman för minska mängden marint skräp utefter Bohuskusten. Målsättningen är klar: En renare kust!

Vindar och strömmar gör att Bohuskusten är särskilt utsatt för skräpet från havet. 2009 startades projektet Attraktiv Kust som senare bytte namn till Ren kust i Bohuslän. Projektet är ett samarbete mellan Bohusläns tio kustkommuner, samt Göteborg. En viktig uppgift är att ta fram ett gemensamt digitalt kartverktyg som ska kunna användas när man planerar själva städinsatsen. En annan är att verka för att regelsystemet ändras så att kustkommunerna inte själva måste bära alla kostnader för att hålla rent. Eftersom marint skräp nu finns med i Havsmiljödirektivet (EU:s gemensamma regelverk) så är förhoppningen att den åtgärdsplan som tas fram ska tydliggöra det nationella ansvaret.

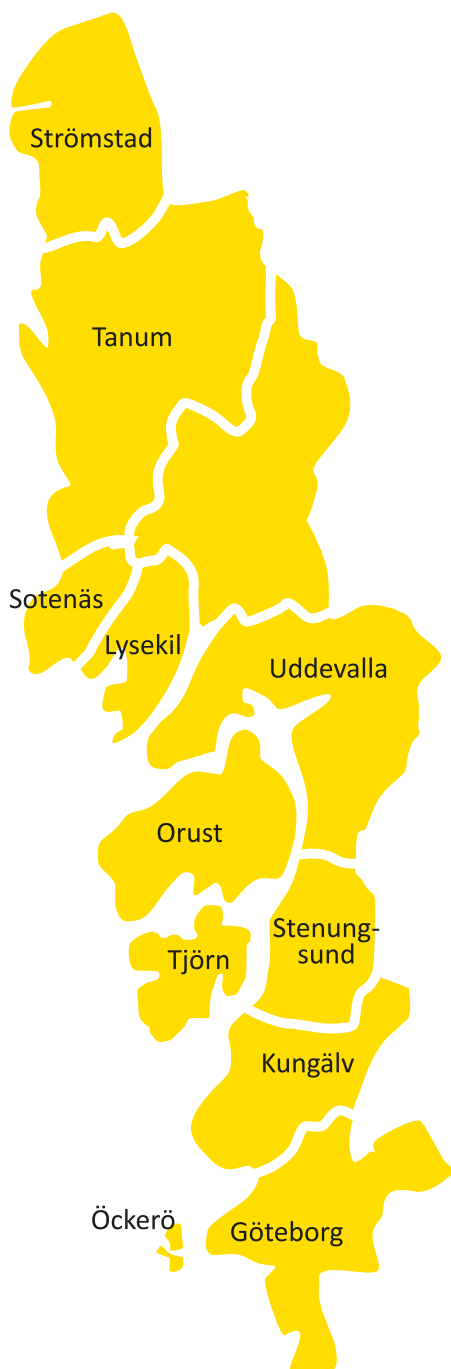
«Endast sällan torde den som gjort sig skyldig till nedskräpning kunna påträffas... Härtill kommer att nedskräpning i allmänhet är resultatet av många människors tanklöshet och bristande ansvarskänsla och inte kan föras tillbaka på någon bestämd persons handlande.»

(SOU 1969:18)

Ren Kust i Bohuslän

Startade 2012 och är ett samarbetsprojekt för renare hav och kust. Projektet finansieras av de tio kust-kommunerna i Bohuslän, samt Göteborg, Västra Götalandsregionen, samt Havs och vattenmyndigheten. Även Västkuststiftelsen, KIMO, Länsstyrelsen i Västra Götaland och Havsmiljöinstitutet medverkar. Projektet är en fortsättning på Attraktiv kust – en tillväxtfaktor i norra Bohuslän.

Problemet måste åtgärdas vid källan

Strandstädning utefter Bohuskusten löser förstås inte problemet i stort. Ska vi få renare hav måste vi också samarbeta internationellt för att minska nedskräpningen.

Sedan 1989 har det varit förbjudet att dumpa skräp till havs. Internationella lagar för sjöfart, fiske och offshore förbjuder dumpning av alla sorters avfall, men tråkigt nog har man inte sett att det haft någon effekt. Därför behövs det kampanjer och utbildning specifikt för yrkesgrupper som arbetar till havs. En annan åtgärd skulle kunna vara att slopa avgiften för att ta emot avfall i hamnarna.

Även allmänheten behöver informeras om vikten av att hålla haven rena, men erfarenheten säger oss att det inte räcker med information. Därför behöver man kanske se över vilka produkter och förpackningar som hamnar i havet och begränsa användningen av dessa.

«Med marint skräp menas tillverkade föremål eller delar av föremål som man har kastat bort eller lämnat kvar eller oavsiktligt förlorat och som direkt eller indirekt hamnar i havet, i kustvattnet eller på stränderna.»

(UNEP:s definition
av marint skräp)

Plastskräpet fortsätter öka

En holländsk undersökning visar att Nordsjöns stormfåglar har något mindre skräp i sina magar nu än vid millennieskiftet och på stränderna flyter det i land ungefär lika mycket nu som år 2000.

Däremot har andelen plast ökat och då handlar det i första hand om så kallad konsumtionsplast, så som exempelvis plastpåsar och förpackningar. Eftersom plast inte bryts ner är det sannolikt så att den samlade mängden plastskräp ändå fortsatt att öka. Det är rimligt att anta att stora mängder av skräpet bara sjunkit till botten eller finfördelats till mikroplast.

En internationell åtgärdsplan

Av Havsmiljödirektivet framgår att EU:s medlemsnationer i samarbete måste lösa problemet med marint skräp. Om vi ska uppnå en god ekologisk miljöstatus i våra hav måste vi enas kring en internationell åtgärdsplan. En sådan plan kan tas fram inom ramen för OSPAR. Där finns en arbetsgrupp för marint skräp.

Vi har tillräckligt med kunskap för att starta arbetet med en sådan åtgärdsplan redan idag.

Kontaktpersoner

Elsie Hellström
Processledare
Tillväxt norra Bohuslän
452 80 Strömstad
+46 (0)70 648 60 79
elsie.hellstrom@stromstad.se
www.tillvaxtbohuslan.se

Ulrika Marklund
Miljöstrateg
Orust kommun
473 80 Henån
+46 (0)304-33 42 08
ulrika.marklund@orust.se
www.orust.se

Anna Skrapste
Miljö- och hälsoskyddsinspektör
Öckerö kommun
475 80 Öckerö
+46 (0)31-97 62 09
anna.skrapste@ockero.se
www.ockero.se

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

